

PERSBERICHT

11 april 2023

Archeologen uit Leiden en Turijn ontdekken 3200 jaar oude tombe en kapelletjes in Egypte

Archeologen van het Rijksmuseum van Oudheden (Leiden), het Museo Egizio (Turijn, Italië) en de Universiteit Leiden hebben in Sakkara (Egypte) het graf gevonden van Panehsy, de 'rentmeester van de tempel van (de god) Amon'. Het graf is meer dan 3000 jaar oud, uit de tijd van farao Ramses II (ca. 1250 v.Chr.). Het team vond daarnaast vier kapelletjes van andere graven uit die periode, waaronder dat van Yoeyoe, de 'goudfoliemaker van de schatkamer van de farao'. Sakkara diende vanaf 3000 v.Chr. meer dan drieduizend jaar als begraafplaats van de oude Egyptische hoofdstad Memphis.

Het internationale team met specialisten en studenten uit o.a. Egypte, Nederland en Italië deed de ontdekkingen op een steenworp afstand van de beroemde getrapte piramide van Djoser in Sakkara, waar de Leidse onderzoekers nu al bijna 50 jaar werken. Met de opgravingen wordt steeds meer bekend over de mensen die in Sakkara begraven lagen, maar ook over de manier waarop de dodenstad gedurende eeuwen door de levenden is gebruikt. De graven en de voorstellingen op de versierde wanden bieden veel informatie over de grafrituelen van de Egyptenaren, de manier waarop zij hun doden eerden en herdachten en over hoe men daar al tijdens het leven mee bezig was.

Het graf van Panehsy

Panehsy's graf bestaat uit een tempelgebouwtje op een rechthoekige binnenplaats (13,4 x 8,2 meter), drie kapellen, een hof met zuilen en een schacht naar de ondergrondse grafkamers. De kleistenen muren zijn versierd met fraaie kleurrijke reliëfs, die tot 1,50 meter hoog bewaard zijn gebleven. Die laten voorstellingen zien van Panehsy, van zijn vrouw Baia 'de zangeres van Amon', van priesters en offerdragers. De namen en titels worden in hiërogliefen genoemd: 'Panehsy van Memphis' was 'rentmeester van de tempel van (de god) Amon'. Memphis was destijds een belangrijke stad. Panehsy woonde daar en is er mogelijk ook geboren. De naam Panehsy komt vaker voor in deze tijd, maar deze specifieke ambtenaar was tot nu toe onbekend.

De mooiste reliëfvoorstelling toont Panehsy en zijn vrouw bij een offertafel. De priester, een kale man met een luipaardvel om zijn schouders, sprenkelt water ter ere van het overleden echtpaar. Zijn naam is Piay, 'de schrijver van de offertafel' en 'secondant van Panehsy'. Die titel suggereert dat hij een ondergeschikte was van Panehsy. Blijkbaar was hij verantwoordelijk voor de begrafenisrituelen voor zijn meester. Die taak werd normaal door de oudste zoon vervuld, maar wellicht had Paneshy geen kinderen. Op een Egyptisch reliëf uit Sakkara in collectie van het Rijksmuseum van Oudheden uit dezelfde tijd worden ook de naam en titel 'Piay, schrijver van de offertafel' genoemd. Piay was destijds echter een veel voorkomende naam. Of het om dezelfde persoon gaat is dus mogelijk, maar niet zeker te achterhalen.

Vier kleine kapellen

Ten oosten van Panehsy's graf zijn vier kleine kapellen van andere graven opgegraven. Eén daarvan vermeldt de naam van de eigenaar: Yoeyoe, 'de goudfoliemaker van de schatkamer van farao'. Gekleurde reliëfs laten zijn begrafenisstoet zien, scènes in het hiernamaals, de verering van de Hathorkoe en het schip van de lokale god Sokar. Dit graf is ruim honderd jaar geleden al eens opgegraven maar destijds weer onder het zand verdwenen. Twee deurposten van het complex bevinden zich sinds 1927 in het Musée de Picardie in Amiens (Frankrijk).

De gebeeldhouwde voorstelling van een andere kapel lijkt stilistisch sterk op de grafbeelden van Maya, een hoge ambtenaar uit de tijd van Toetanchamon (ca. 1296 v.Chr.) en zijn vrouw Merit uit Sakkara. Het is goed denkbaar dat de kunstenaar deze beelden heeft gezien en zich erdoor heeft laten inspireren.

Opgravingen in Sakkara

In de afgelopen eeuwen zijn veel opgegraven voorwerpen uit Sakkara verspreid geraakt over musea over de hele wereld, waaronder het Rijksmuseum van Oudheden. De archeologische opgravingen van de Leiden-Turijn expeditie is gericht op het begrijpen van de achtergronden van die collecties, door de geschiedenis van de begraafplaats te onderzoeken. Tussen 1975 en 1998 werkte het museum met de Egypt Exploration Society of London in Sakkara. Tegenwoordig zijn het Museo Egizio in Turijn en de Universiteit Leiden partner in het project. De opgravingen en het onderzoek staan onder leiding van dr. Lara Weiss, conservator van de Egyptische en Nubische collectie van het RMO en dr. Christian Greco, directeur van het Museo Egizio.

De Leiden-Turijn expeditie in Sakkara wordt gefinancierd door de beide musea, de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, de Stichting Friends of Saqqara, The Amarna Foundation en een genereuze subsidie van het Barreveld Fonds, ter ondersteuning van de studenten die in het veld worden opgeleid.

www.rmo.nl/sakkara

Noot voor de redactie: Voor meer informatie en beeldmateriaal kunt u terecht bij het Rijksmuseum van Oudheden, afdeling PR, Marketing en Communicatie, communicatie@rmo.nl, 071-5 163 164.

Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28, Leiden, www.rmo.nl, [facebook.com/Oudheden](https://www.facebook.com/Oudheden)

Persfoto's zijn te downloaden via www.rmo.nl/pers

Kapel uit anoniem graf, Sakkara.

De gebeeldhouwde voorstelling in de kapel van een anoniem graf lijkt stilistisch sterk op de grafbeelden van Maya, een hoge ambtenaar uit de tijd van Toetanchamon (ca. 1296 v.Chr.) en zijn vrouw Merit uit Sakkara. Het is goed denkbaar dat de kunstenaar van dit reliëf zich door deze beelden heeft laten inspireren. De beelden van Maya en Merit zijn sinds 1829 in het Rijksmuseum van Oudheden.

Foto: Leiden-Turijn Expeditie in Sakkara / Nicola dell'Aquila

Het graf van Panehsy, de 'rentmeester van de tempel van (de god) Amon', in Sakkara. Aanzicht vanuit het oosten.

Foto: Leiden-Turijn Expeditie in Sakkara / Servaas Neijens

Het graf van Panehsy, de 'rentmeester van de tempel van (de god) Amon', in Sakkara. Aanzicht vanuit het oosten.

Foto: Leiden-Turijn Expeditie in Sakkara / Servaas Neijens

Reliëfs op de noordmuur van de kapel van Yoeyoe, 'de goudfoliemaker van de schatkamer van farao', in Sakkara.

Foto: Leiden-Turijn Expeditie in Sakkara / Nicola dell'Aquila

Restaurator Hassan Abdallah Hassan Soliman werkt in Sakkara in de kapel van Yoeyoe, 'de goudfoliemaker van de schatkamer van farao'.

Foto: Leiden-Turijn Expeditie in Sakkara / Servaas Neijens

Reliëfs op de zuidmuur van de kapel van Yoeyoe, 'de goudfoliemaker van de schatkamer van farao', in Sakkara

Foto: Leiden-Turijn Expeditie in Sakkara / Nicola dell'Aquila

Field directors Christian Greco en Lara Weiss lezen de teksten in de nieuw ontdekte grafkapel.

Foto: Leiden-Turijn Expeditie in Sakkara

Reliëfs in de zuidelijke kapel van Panehsy, de 'rentmeester van de tempel van (de god) Amon', in Sakkara.

Panehsy en zijn Baia zitten aan een offertafel. De priester, een kale man met een luipaardvel om zijn schouders, sprenkelt water ter ere van het overleden echtpaar. Zijn naam is Piay, 'de schrijver van de offertafel' en 'secondant van Panehsy'.

Foto: Leiden-Turijn Expeditie in Sakkara / Nicola dell'Aquila

Orthofoto van het graf van Panehsy in Sakkara.

Een orthofoto is een geometrisch correcte luchtfoto. Dat betekent dat de schommelingen van het maken van de luchtopname en de bolling van de aarde zijn gecorrigeerd. De orthofoto is daarmee nauwkeuriger van een gewone luchtfoto.

Foto: Leiden-Turijn Expeditie in Sakkara / Politecnico di Milano/ Alessandro Mandelli